

μένοι· περὶ δὲ τελετικῶν, οὓς προβάλλουσι τινὲς ὡς ἀνωφελεῖς, λέγομεν κατὰ τοῦ ἱεροῦ Θεολόγου, ὅτι αἱ τελετικαὶ αὗται διαταγαὶ προσδιώριζον τρόπους ἀκριβεῖς τῆς εἰς Θεὸν λατρείας, καὶ ὑπὸ τοὺς τρόπους τούτους ἦσαν κεκρυμμένα μεγάλα δόγματα ἡθῶν, καὶ εἰκόνες ὑψηλῶν μυστηρίων. Αἱ παραβάσεις τοῦ νόμου ἐξίλειοντο διὰ θυσιῶν, καὶ οὕτως ὡμολόγει ὁ ὑπεύθυνος ἑαυτὸν πταίστην εἰς τὸν Θεόν. Ἦτο ἀπηγορευμένον εἰς τὸν παραβάτην νὰ γευθῇ ἀπὸ τῶν γινομένων θυσιῶν ἐν ταύτῃ τῇ περιστάσει, καὶ μέρος μὲν τούτων ἐκαίετο ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, μέρος δὲ ἐδίδετο εἰς τοὺς ἱερεῖς· ὡμολόγει δὲ μὲ τοῦτο ἑαυτὸν ἀνάξιον νὰ γείνη μέτοχος τῆς τραπέζης τοῦ Κυρίου. Ἦτο ὠρισμένον νὰ γίνωνται πᾶσαι αἱ θυσίαι ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ, καὶ τοῦτο ἦτο σύμβολον, ὅτι ὁ λαὸς ἔπρεπε νὰ λατρεύῃ ἓνα μόνον Θεόν. Αἱ ἐξωτερικαὶ ἀπολούσεις καὶ ἀπονίψεις ἐσήμαινον τὴν καθαρότητα τῆς καρδίας. Οὕτω καὶ αἱ ἄλλαι τελεταί, αἷ δὲν εἶναι τῆς παρούσης πραγματείας νὰ ἀπαριθλῶμεν, περιεῖχον πᾶσαι μυστηριώδεις τι νόημα, "Ὡστε ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστόν, να ἔκ πίστεως δικαιωθῶμεν"· Ἀλλοῦσης δὲ τῆς πίστεως, οὐκ ἔτι ὑπὸ παιδαγωγὸν ἐσμέν (1). Τοῦτο ἦτο τὸ πρῶτιστον τέλος τοῦ παλαιοῦ νόμου, νὰ ὑποδηλοῖ καὶ νὰ σκιαγραφῇ τὸν Ἰησοῦν. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ ἀκυρωθῇ ὁ νόμος τῆς σκιάς, ἀφοῦ τὰ σκιοδῶς φανερούμενα ἔλαβον τὴν ἐκπλήρωσιν· οὐδ' ἐτέθη ὁ παλαιὸς νόμος διὰ νὰ μένῃ αἰώνιος, ἀλλὰ μέχρι τοῦ πληρώματος τοῦ χριστοῦ (2). Οὕτω λοιπὸν κατὰ τὴν πίνσοφον πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ ὁ παλαιὸς νόμος ἐτέθη, καὶ πάλιν ἀνῆρέθη ἐν τῷ πρέποντι καιρῷ. Τὸ φυσικὸν δὲ δίκαιον εἶναι παντοτεινὸν καὶ ἀμετάβλητον· τὸ δὲ ἀναφερόμενον εἰς μερικὰ καὶ μεταβλητὰ πράγματα, δύναται καὶ πρέπει νὰ μεταβάλληται κατὰ τὰς περιστάσεις, ἀποβλέπον πάντοτε τὸ κοινὸν συμφέρον καὶ τὴν πρόοδον τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων.

Ἐν ταῖς αὐταῖς περιστάσεσιν εὐρίσκονται νόμοι ἐναντία ἀλλήλοις προστάττοντες, καὶ πολλάκις ἐν τῇ ἀσυμφωνίᾳ ταύτῃ ἀμφιβάλλει ὁ ἄνθρωπος περὶ τοῦ πρακτέου. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀποδεικνύει, ὅτι ἐν ταῖς αὐταῖς περιστάσεσι τίθενται νόμοι ἀντιμαχόμενοι, ἀλλὰ μόνον, ὅτι νόμοι διάφοροι δύνανται νὰ συμπέσωσιν. Ἦτο, παραδείγματος χάριν, θεῖος νόμος θετὸς ἐμποδίζων τὴν ἐργασίαν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Σαββάτου· εἶναι καὶ νόμος φυσικὸς προστάττων νὰ βοηθῶμεν τοὺς πάσχοντας. Οὕτω λοιπὸν οἱ δύο οὗτοι νόμοι δύνανται νὰ συμπέσωσιν ἐν τῇ αὐτῇ περιστάσει, πλὴν δὲν ἀντιμάχονται διὰ τοῦτο. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς θετὸς νόμος δύναται νὰ προστάττῃ ἐναντίον εἰς τὸν φυσικὸν νόμον, φανερόν, ὅτι, ὅπου ἂν συμπέσωσι δύο νόμοι, ὁ εἰς φυσικὸς καὶ ὁ ἄλλος θετὸς, πρέπει ἀναμφιβόλως νὰ προτιμᾶται ὁ φυσικός. Τοῦτο βεβαίως καὶ αὐ-